

Warszawa, dnia 28 stycznia 2016 r.

KMP.571.18.2015.RK

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Aresztu Śledczego w Suwałkach
dotyczący stanu przestrzegania praw osób z niepełnosprawnością**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) [zwanego dalej: OPCAT], oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 22-23 października 2015 r. do Aresztu Śledczego w Suwałkach przy ul. Wojska Polskiego 29 (dalej: areszt lub jednostka), udali się przedstawiciele Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (dalej: KMP lub Mechanizm): Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog), Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny), Przemysław Kazimirski i Rafał Kulas (prawnicy). Oceny pod kątem dostosowania jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością dokonali przedstawiciele Fundacji *Polska Bez Barrier*: Maciej Augustyniak i Izabela Sopalska (dalej: eksperci KMP).

Celem wizytacji zapobiegawczej przedstawicieli Mechanizmu było sprawdzenie stanu przestrzegania praw osób z niepełnosprawnością, osadzonych w areszcie, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Inne kwestie dotyczące osób pozbawionych wolności ujawnione przy okazji wizytacji, zostały opisane w pkt 13 niniejszego Raportu.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z płk. Bożeną Mazurkiewicz – dyrektorem aresztu oraz innymi funkcjonariuszami i pracownikami wizytowanej jednostki penitencjarnej;
- dokonano oglądu terenu jednostki, pomieszczeń przeznaczonych do wspólnego użytku przez osadzonych (m.in. sali widzeń, świetlic), cel wskazanych jako dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osobami pozbawionymi wolności oraz z pracownikami jednostki;

- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi;
- zapoznano się z dokumentacją jednostki.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Dokonane w ten sposób ustalenia przedstawiciele KMP przekazali dyrektorowi aresztu oraz członkom kadry jednostki zaproszonych na rozmowę podsumowującą wizytację, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji poddano analizie wybrane przez wizytujących nagrania monitoringu oraz dokumentację związaną z funkcjonowaniem aresztu.

2. Legalność pobytu i prawidłowość rozmieszczenia osadzonych

Areszt Śledczy w Suwałkach jest jednostką penitencjarną dla mężczyzn wobec których zastosowano środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania oraz zakładem karnym typu półotwartego dla odbywających karę po raz pierwszy, zakładem typu zamkniętego dla młodocianych oraz dla odbywających karę po raz pierwszy. W jednostce mogą być także osadzani skazani skierowani do oddziału terapeutycznego dla osób uzależnionych od alkoholu, środków odurzających i psychotropowych oraz skazani poruszający się na wózku inwalidzkim.

Pojemność aresztu wynosi 705 miejsc. Według stanu na dzień 22 października 2015 r. w jednostce przebywało 609 osadzonych, w tym 573 skazanych, 8 ukaranych i 28 tymczasowo aresztowanych. Analiza wybranej przez przedstawicieli KMP dokumentacji, nie ujawniła nieprawidłowości związanych z podstawami prawnymi ich pobytu w jednostce.

W jednostce funkcjonowały dwie cele wyznaczone do osadzania w nich osób z niepełnosprawnością – na parterze pawilonu B (cela 203) oraz na parterze pawilonu D (cela 131). Były to cele dwuosobowe. Podczas oglądu jednostki wizytujący ustalili, że przebywali w nich osadzeni nie mający problemów z poruszaniem się, zaś więźniowie z niepełnosprawnością ruchową (poruszający się o kuli), zostali umieszczeni w zwykłych celach mieszkalnych w pawilonie A (cela 217, 310), gdzie poruszanie się po obiekcie dla osób z niepełnosprawnością ruchową było utrudnione. Takie osoby miały utrudniony dostęp do placów spacerowych, świetlic, biblioteki oraz kaplicy. Ponadto cele te nie były przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Przedstawiciele KMP zalecają umieszczanie osób z niepełnosprawnością ruchową w celach dla nich przeznaczonych, a w przypadku braku ich dostępności na parterze w pawilonach mieszkalnych B lub D.

3. Traktowanie

Z rozmów przedstawicieli KMP z osadzonymi, odbytymi podczas wizytacji wynika, że atmosfera panująca w jednostce jest dobra. Wizytujący nie odebrali sygnałów świadczących o niewłaściwym traktowaniu więźniów z niepełnosprawnością, mających związek z ich stanem zdrowia. Osadzeni wskazywali wręcz na przychylny stosunek oddziałowych, wychowawców i personelu medycznego.

Z informacji udzielonych przez personel jednostki wynika, że osoby poruszające się na wózku inwalidzkim, poddawane są kontroli osobistej na zasadach ogólnych. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu problematyka kontroli osobistej osadzonych z niepełnosprawnościami, stanowi problem systemowy, wymagający opracowania ogólnych zasad jej przeprowadzania, uwzględniających również konieczność jej dokonywania przez odpowiednio przeszkolonych w tym zakresie funkcjonariuszy Służby Więziennej. Kontrola taka powinna również uwzględniać stopień i rodzaj niepełnosprawności.

Zagadnienie to było przedmiotem wystąpienia w dniu 21 maja 2015 r. Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej. W odpowiedzi na pismo Dyrektor Generalny Służby Więziennej wskazał, że faktycznie nie są opracowane specjalne procedury dotyczące kontroli osobistej osób z niepełnosprawnością, jednak w każdym przypadku, gdy zachodzi konieczność dokonania kontroli osobistej takiego osadzonego, każdorazowo uwzględnia się stopień i rodzaj dysfunkcji oraz zachowuje zasady indywidualizmu i humanitarnego traktowania. Ponadto zawsze stosowane są zalecenia lekarskie¹. Z uwagi jednak na specyfikę dokonywania czynności z udziałem osoby niepełnosprawnej oraz ryzyka naruszenia godności osobistej takiej osoby, w ocenie przedstawicieli KMP kwestia ta wymaga pilnego uregulowania.

W latach 2014 – 2015 do dnia wizytacji nie odnotowano przypadków samoagresji i wydarzeń nadzwyczajnych z udziałem osadzonych z niepełnosprawnościami. Nie stosowano również środków przymusu bezpośredniego wobec takich osób.

---

¹ Treść pism dostępna jest na stronie internetowej RPO: <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/wyst%C4%85pienie-generalne-z-dnia-21052015-r-do-dyrektora-generalnego-s%C5%82u%C5%BCby-wi%C4%99ziennej-w-sprawie>

4. Dyscyplinowanie

Z informacji przekazanych przez władze zakładu przedstawicielom Mechanizmu wynika, że w latach 2014-2015 do dnia wizytacji żadna osoba z niepełnosprawnością nie była ukarana dyscyplinarnie karą umieszczenia w celi izolacyjnej.

Przedstawiciele KMP nie odebrali negatywnych uwag ze strony osadzonych dotyczących analizowanego obszaru.

5. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest zarządzenie nr 22/15 Dyrektora Aresztu Śledczego w Suwałkach z dnia 27 lipca 2015 r. *w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Areszcie Śledczym w Suwałkach* (dalej: porządek wewnętrzny). Jego treść opracowana została w sposób zrozumiały i czytelny. Kopie porządku wewnętrznego znajdowały się w celach mieszkalnych. Osadzeni mieli dostęp do aktualnych aktów prawnych, zarówno w formie *papierowej*, jak i elektronicznej.

W pawilonach mieszkalnych znajdowały się skrzynki na korespondencję do organów międzynarodowych oraz tablice informacyjne zawierające m.in. wykaz instytucji stojących na straży praw człowieka, w tym Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. Znajdujące się na tablicach informacje miały wyłącznie formę wizualną z pominięciem formy dotykowej. Osadzeni niewidzący lub niedowidzący mogli zapoznawać się z niezbędnymi dla nich wiadomościami za pośrednictwem wychowawców, starszych celi i radiowęzła, który funkcjonował w placówce.

Skrzynki na korespondencję i tablice informacyjne znajdowały się jednak zbyt wysoko, co uniemożliwiało osobom na wózku inwalidzkim ich użytkowanie. Przedstawiciele KMP zalecają obniżenie tablic informacyjnych i skrzynek na korespondencję, tak by ich wysokość nie przekraczała 120 cm licząc od dolnej krawędzi.

Na terenie jednostki znajdowały się dwa stanowiska komputerowe z dostępem do stron internetowych Biuletynu Informacji Publicznej (w pawilonie B i C). Trzecie stanowisko, z uwagi na zbliżające się wybory parlamentarne i konieczność zorganizowania lokalu wyborczego, było chwilowo wyłączone z użytkowania. Z oglądu tych pomieszczeń przez przedstawicieli KMP wynika, że osadzeni nie mieli dostępu do wszystkich stron internetowych BIP określonych przez przepisy wewnętrzne. Komputer w pawilonie B zawierał skróty na pulpicie do stron BIP Służby Więziennej oraz e-sądu, zaś w pawilonie C – Służby Więziennej, Monitora Polskiego i Dziennika Ustaw.

Tymczasem zgodnie z wykazem stron internetowych dostępnych dla osadzonych, wskazanym w załączniku nr 1 do Zarządzenia nr 13/15 Dyrektora Aresztu Śledczego w Suwałkach z dnia 29 kwietnia 2015 r. *Instrukcja w sprawie zasad korzystania przez skazanych z wideorozmów za pomocą komunikatora internetowego SKYPE w Areszcie Śledczym w Suwałkach oraz w sprawie dostępu do internetu w zakresie Systemu Informacji Prawnej*, osadzonym przysługuje dostęp do stron: Służby Więziennej, e-sądu, Lexpolonica, Rządowego Centrum Legislacji, Dziennika Ustaw, Monitora Polskiego, dzienników urzędowych oraz Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. Przedstawiciele KMP zalecają uzupełnienie skrótów na pulpitych stanowisk komputerowych, tak by zawierały one odnośniki do wszystkich stron BIP do których dostęp mają osadzeni.

Stanowiska komputerowe nie posiadały programów odczytu ekranu dla osób niewidomych lub słabowidzących. W związku z powyższym ich użytkowanie przez takie osoby było niemożliwe. Przedstawiciele KMP zalecają dostosowanie minimum jednego stanowiska komputerowego do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących poprzez zapewnienie programu odczytu ekranu.

W jednostce nie korzysta się z pętli indukcyjnych. W przypadku osadzenia w zakładzie osób niesłyszących lub niedosłyszących, dysponujących odpowiednimi aparatami słuchowymi, wskazane jest umożliwienie skorzystania z systemu wspomagania słuchu. Podobnie, w przypadku osadzonych posługujących się językiem migowym, należy rozważyć dostępność tłumacza polskiego języka migowego (co może się odbywać również za pośrednictwem internetu czy elektronicznych translatorów).

Podczas indywidualnych rozmów z osadzonymi, przedstawiciele Mechanizmu dostrzegli również, że więźniowie nie mają świadomości orzeczeń zapadłych przed Trybunałem Konstytucyjnym i Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu. Przedstawiciele administracji zakładu zapewnili wizytujących, że tematyka ta nie cieszy się zainteresowaniem osadzonych i nie docierały do nich sygnały świadczące o potrzebach w tym zakresie. Na indywidualny wniosek osadzonego istnieje jednak możliwość pozyskania interesujących treści przez wychowawcę. Przedstawiciele KMP dostrzegają konieczność zwiększenia wiedzy osadzonych o istotne z ich punktów widzenia orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Rekomenduje się więc podjęcie działań w kierunku zwiększenia wiedzy osadzonych w tym zakresie. Udostępnianie wyroków Trybunałów istotnych dla osób osadzonych w jednostkach penitencjarnych, mogłoby odbyć się poprzez wskazanie, że są one dostępne na stronach internetowych BIP (m.in. Rzecznika

Praw Obywatelskich – Krajowego Mechanizmu Prewencji, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Trybunału Konstytucyjnego²), udostępnianie ich treści przez wychowawców, poszerzenie zasobów bibliotecznych o publikacje w tym zakresie oraz za pomocą radiowęzła.

6. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Skazani i ukarani mają prawo prowadzić rozmowy telefoniczne na własny koszt, korzystając z samoinkasujących aparatów telefonicznych znajdujących się w oddziałach mieszkalnych, w których są zakwaterowani, zgodnie z porządkiem wewnętrznym. Osadzeni nie zgłaszali uwag, co do częstotliwości wykonywanych połączeń. Zwrócenia uwagi wymaga zbyt duża wysokość na jakiej umieszczone zostały aparaty telefoniczne. Przyjmuje się bowiem, że najwyżej umieszczony przycisk telefonu samoinkasującego nie powinien znajdować się na wysokości większej niż 120 cm. Ponadto aparaty posiadały klawisze uniemożliwiające korzystanie z nich osobom z niepełnosprawnością wzroku.

Przedstawiciele KMP rekomendują aby na oddziałach gdzie znajdują się cele przeznaczone do osadzania osób z niepełnosprawnością ruchową zmniejszyć wysokość montażu telefonów, stosownie do wskazanego wyżej standardu. Zaleca się również wyposażenie przynajmniej jednego aparatu na oddziale, w klawisze umożliwiające korzystanie z nich przez osadzonych z niepełnosprawnością wzroku.

Areszt nie posiadał sali widzeń dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Dostęp do sali widzeń dla osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim był utrudniony ze względu na schody oraz brak udogodnień w postaci np. windy lub urządzenia do transportu osoby niepełnosprawnej po schodach (tzw. schodołaza). Ponadto ciągi komunikacyjne były zbyt wąskie, dodatkowo zaś przewężone przez krzesła.

Sala do realizacji widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej była zbyt wąska. Maksymalne przewężenie ciągu komunikacyjnego wynosiło w tym przypadku 59 cm. Brakowało również udogodnień dla osób z innymi niepełnosprawnościami (np. ścieżek prowadzących). Drzwi do pomieszczenia były zbyt wąskie (80 cm), łazienka nie posiadała udogodnień dla osób z niepełnosprawnością ruchową (wysoki brodzik, brak barierek).

---

²<https://www.rpo.gov.pl/pl/content/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka>;
<https://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>;
https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europejski_trybunal_praw_czlowieka/wybrane_orzeczenia_ept_cz/;
<http://trybunal.gov.pl/publikacje/orzeczenia-etpcz/>.

Przedstawiciele KMP zalecają przearanżowanie przestrzeni w salach widzeń tak, by ciągi komunikacyjne miały szerokość 120 cm, z możliwymi przewężeniami do 90 cm. Należy też zadbać, aby wejścia do poszczególnych pomieszczeń były bez progów i miały szerokość min. 90 cm. Rekomenduje się również zapewnienie odpowiedniej przestrzeni manewrowej w toaletach (min. 150 cm x 150 cm) oraz zastosowanie udogodnień dla osób niepełnosprawnych w toaletach.

Wątpliwości przedstawicieli KMP wzbudził sposób organizacji sali widzeń dozorowanych. W sali tej znajdowały się połączone biurka. Taki sposób organizacji widzeń sprawia, że pomiędzy uczestnikami widzenia powstaje bariera uniemożliwiająca w istocie nawiązanie kontaktu w formie, jaką przewidział ustawodawca. Zgodnie bowiem z art. 105a § 5 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 ze zm.), dalej: k.k.w., widzenia odbywają się pod nadzorem funkcjonariusza, w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt skazanego z osobą odwiedzającą, przy oddzielnym stoliku. Przyjęte w wizytowanej jednostce rozwiązanie jest sprzeczne z treścią wskazanego wyżej przepisu i stanowi nadmierną i nieuzasadnioną dolegliwość. Przedstawiciele KMP stoją na stanowisku, że wizyty powinny być zorganizowane w sposób, który pozwala osadzonym na podtrzymanie i rozwijanie tak dalece jak to jest możliwe normalnych więzi rodzinnych, z możliwością bliskiego kontaktu. Rekomenduje się zatem rozdzielenie stolików i zorganizowanie sali widzeń stosownie do dyspozycji art. 105a § 5 k.k.w.

7. Prawo do ochrony zdrowia

W skład personelu medycznego zatrudnionego w areszcie wchodzi:

- a) 3 lekarzy – kierownik ambulatorium – lekarz chirurg (pełen etat), psychiatra (0,5 etatu) i lekarz ogólny internista (0,5 etatu),
- b) 2 stomatologów – zatrudnionych w wymiarze po 0,75 etatu,
- c) pomoc stomatologiczna – pełen etat,
- d) 4 pielęgniarki – funkcjonariuszki SW,
- e) ratownik medyczny – funkcjonariusz SW.

Ponadto usługi medyczne, na podstawie umowy zlecenia, świadczy również lekarz ogólny. Opieka pielęgniarska sprawowana jest w oddziałach mieszkalnych od poniedziałku do piątku w godzinach pracy administracji (od godz. 7.30 do godz. 15.30).

Lekarze i stomatolog przyjmują osadzonych od poniedziałku do piątku (w godz. 8:00-16:00), na podstawie ustalonych grafików oraz w sytuacjach nagłych. Grafiki ułożone są w sposób gwarantujący osadzonemu możliwość dostępu do lekarza lub stomatologa minimum

raz w tygodniu. W przypadku wystąpienia potrzeby konsultacji lekarzy innych specjalizacji, osadzeni przewożeni są do służby zdrowia poza jednostkę.

Zastrzeżenia ekspertów wzbudziła zbyt mała szerokość drzwi do ambulatorium, gabinetu stomatologicznego i celi w izbie chorych nr 226 w pawilonie B (prawidłowa szerokość to min. 90 cm), występujące progi (4 cm – 6 cm) oraz brak oznaczeń kontrastowych na pierwszych drzwiach przed ambulatorium.

W ambulatorium ciąg komunikacyjny był zbyt wąski. Konieczne jest przearanżowanie przestrzeni tak, by ciągi komunikacyjne miały szerokość 120 cm z możliwymi przewężeniami do 90 cm. Drzwi do ambulatorium oraz przestrzeń manewrowa w środku jest ograniczona przez umeblowanie. W ocenie ekspertów ambulatorium należy przearanżować tak, aby drzwi otwierały się całkowicie, a przestrzeń manewrowa wynosiła minimum 150 cm x 150 cm.

W celi izby chorych nr 226 (pawilon B) włączniki światła znajdowały się zbyt wysoko (prawidłowa wartość to 90-120 cm). Na nieprawidłowej wysokości znajdowała się również instalacja przyzywowa. Eksperti podkreślili konieczność zapewnienia osobie z niepełnosprawnością możliwości wezwania pomocy poprzez umieszczenie w jej zasięgu systemu przywołania (np. sznurek przy łóżku) lub przyciski instalacji alarmowej/elektrycznej na wysokości 80-120 cm. Ponadto w powyższej celi toaleta nie posiadała udogodnień dla osób z niepełnosprawnością, brak było także odpowiedniej przestrzeni manewrowej (min. 150 cm x 150 cm).

8. Warunki bytowe

Żadne z wejść na terenie aresztu nie było całkowicie dostępne dla osób z niepełnosprawnością, w szczególności poruszających się na wózku inwalidzkim. W przypadku wejścia głównego występował próg o wysokości 16 cm, zaś alternatywne dostanie się do jednostki w postaci bramy było utrudnione ze względu na zbyt wysokie umieszczenie dzwonka (prawidłowa wysokość to 80 cm – 120 cm). Osoba z niepełnosprawnością ruchową przyjmowana do aresztu nie miała możliwości skorzystania z drogi pozbawionej barier architektonicznych. Poniżej przedstawiono uwagi ekspertów z podziałem na poszczególne pawilony mieszkalne.

8.1 Pawilon D

Przed wejściem do pawilonu D znajdowała się pochylnia. Posiadała ona śliską nawierzchnię, co mogło być problemem w czasie złych warunków atmosferycznych. Schody nie były oznaczone kontrastowo. Na parterze budynku znajdowały się m.in. cela dla osób

z niepełnosprawnościami, ambulatorium, świetlica, palarnia, sala zajęć grupowych, pokój wychowawców, pomieszczenie kuchenne.

Cela dla osób z niepełnosprawnością (cela 131) posiadała łóżko o nieuregulowanej wysokości oraz zbyt wysoko zlokalizowane szafki, włączniki światła, wieszaki i instalację przyzywową. Prawidłowa wysokość to 90-120 cm. W celi znajdowała się łazienka z toaletą. Przestrzeń pomiędzy umywalką, a muszlą była zbyt mała, co mogło znacznie utrudniać skorzystanie z niej przez osoby poruszające się na wózkach. Umywalka znajdowała się na cokole, w związku z czym było pod nią zbyt mało miejsca w przypadku osób poruszających się na wózku inwalidzkim. Zastosowana bateria była nieodpowiednia (rączka baterii powinna być dłuższa). Ponadto znajdowała się zbyt wysoko (optymalna wysokość to 120 cm). Lustro powieszony było zbyt nisko, co uniemożliwiało skorzystanie z niego przez osoby poruszające się na wózku inwalidzkim. Lustro powinno być umieszczone w taki sposób, aby jego górna krawędź znajdowała się na wysokości do 200 cm. Ponadto ławeczka pod prysznicem znajdowała się zbyt wysoko (prawidłowa wysokość - 42-47 cm).

8.2 Pawilon B

Przy wejściu do celi przeznaczonej dla osób z niepełnosprawnością (nr 203) znajdował się 6 cm próg. Zbyt wysoko zlokalizowano instalację przyzywową, włącznik światła, szafki, półki i wieszaki. W celi znajdowało się piętrowe łóżko, co z uwagi na drabinkę sprawiało osobie niepełnosprawnej trudności przy wchodzeniu lub schodzeniu z niego. Przedstawiciele KMP rekomendują zastosowanie w celach dla osób z niepełnosprawnością ruchową łóżek o regulowanej wysokości.

W odniesieniu do przyjętych standardów szerokość drzwi była zbyt mała dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim (powinny mieć one szerokość min. 90 cm).

W łazni znajdowały się zbyt wąskie drzwi, a ponadto występowały 4 cm progi. Aby możliwe było samodzielne poruszanie się osoby na wózku inwalidzkim, wysokość progu nie może przekraczać 2 cm.

Aby wydostać się z budynku w kierunku placu spacerowego należało pokonać schody. Drzwi na plac były zbyt wąskie, ponadto występował tu 7 cm próg.

8.3 Pawilon A

Poruszanie się po pawilonie było utrudnione dla osób z niepełnosprawnością ruchową, w szczególności poruszających się na wózkach inwalidzkich. Komunikacja pionowa odbywała się po schodach nieoznaczonych kontrastowo. Większość drzwi na terenie obiektu

była węższa niż 90 cm, w tym drzwi do gabinetów lekarskich, psychologów i innych pomieszczeń wspólnych. Z uwagi na wąskie ciągi komunikacyjne, nierówną nawierzchnię i schody, osadzeni z niepełnosprawnościami mieli utrudniony dostęp do placów spacerowych, świetlic, biblioteki czy kaplicy.

Cele w pawilonie A nie były dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Nie posiadały one odpowiedniej przestrzeni manewrowej przy łóżkach oraz muszli ustępowej. Wysokość łóżek była nieprawidłowa (powinna oscylować pomiędzy 45-55 cm). Toalety nie były przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością (brak przestrzeni manewrowej, dostępu do muszli ustępowej oraz umywalki o szerokości min. 90 cm). Nie było także odpowiednich ciągów komunikacyjnych i systemów wzywania pomocy w dostępnym miejscu. Drzwi były zbyt wąskie, a ponadto występowały progi. Z uwagi na zbyt wysoko umieszczone klamki, osadzeni nie mieli możliwości otwarcia okna.

Znajdujące się na terenie pawilonu A łazienki nie były przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Drzwi do pomieszczeń były zbyt wąskie, barierki znajdowały się na nieodpowiedniej wysokości (zalecana wysokość 75-85 cm), zbyt wysoko umieszczono wieszaki. Brak było składanych krzeseł i słuchawek prysznicowych.

Ciąg komunikacyjny do placu spacerowego i wejście były zbyt wąskie, brakowało także przestrzeni manewrowej przy drzwiach (zalecane jak w przypadku innych drzwi - 90 cm oraz przestrzeń 150 cm x 150 cm). Powierzchnia placu spacerowego była nierówna. Ławki znajdowały się zbyt nisko (zalecana wysokość 45-55 cm) i nie posiadały oparcia dla pleców i rąk. Aby wydostać się z pawilonu A na plac spacerowy konieczne było pokonanie barier architektonicznych w postaci schodów, a następnie wąskich drzwi i progu.

8.4 Inne nieprawidłowości

Znajdujące się na terenie wizytowanej jednostki penitencjarnej place spacerowe nie posiadały częściowego zadaszenia, chroniącego osadzonych przed złymi warunkami atmosferycznymi. Zgodnie z opinią Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) kluczowe znaczenie ma to, aby plac ćwiczeń na zewnątrz budynku był odpowiednio przestronny, a także – w miarę możliwości – dawał schronienie przed niepogodą (Fragment § 48 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3]). Przedstawiciele Mechanizmu rekomendują częściowe zadaszenie wszystkich placów spacerowych.

Wątpliwości przedstawicieli KMP wzbudził także brak w łazniach odrębnych stanowisk prysznicowych, które oddzielałyby kąpiących od innych osób, zapewniając im intymność w czasie czynności higienicznych.

Rzecznik Praw Obywatelskich pełniący funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji stoi na stanowisku, że mimo iż przepisy nie odnoszą się szczegółowo do kwestii sposobu udzielania kąpiei osadzonym, należy przyjąć, że tak jak w całym procesie wykonywania kary pozbawienia wolności, obowiązuje tu zasada humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności, z poszanowaniem ich godności. Mając to na względzie przyjąć należy, że kąpiel osadzonych powinna odbywać się w warunkach zapewniających każdemu osadzonemu minimum intymności, odpowiadających pod tym względem ogólnie przyjętym w społeczeństwie standardom, z poszanowaniem godności osobistej. Takie stanowisko podziela również Centralny Zarząd Służby Więziennej, czemu dał wyraz w piśmie z dnia 15 marca 2010 r., sygn. BPR-0510/932/10/Z-1. Przedstawiciel Centralnego Zarządu Służby Więziennej poinformował również, że przedstawiciele Biura Kwatermistrzowsko-Inwestycyjnego CZSW w toku przeprowadzanych kontroli w zakładach karnych i aresztach śledczych, każdorazowo zwracają uwagę na konieczność wykonania w łazniach ścianek działowych między stanowiskami prysznicowymi tak, aby zapewnić jednemu osadzonemu jedno stanowisko. Przedstawiciele KMP zalecają więc wyodrębnienie w łazniach stanowisk prysznicowych, gwarantujących intymność osobom kąpiącym się.

9. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

Na terenie aresztu do dyspozycji osadzonych pozostają: biblioteka, czytelnia, radiowęzeł, 4 sale do prowadzenia zajęć grupowych, sala komputerowa, pracownia plastyczna, 2 sale do ćwiczeń siłowych, 12 świetlic, boisko sportowe oraz 3 miejsca do zajęć sportowych na placach spacerowych. Z opinii ekspertów wynika jednak, że większość pomieszczeń wspólnych (tj. świetlice, biblioteka, sala widzeń, stanowiska komputerowe, przestrzenie spacerowe) nie była dostępna dla osób z niepełnosprawnością ruchową (w szczególności poruszających się na wózkach). Brakowało również udogodnień dla osób z innymi – poza ruchową – niepełnosprawnościami.

Sala komputerowa posiadała zbyt wąskie drzwi. Z kolei w czytelnii, pracowni plastycznej i radiowęźle zapewniono zbyt małą przestrzeń manewrową oraz zbyt wąskie drzwi, co utrudniało osobom niepełnosprawnym dostęp do tych pomieszczeń. Pomieszczenia te nie posiadały udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami.

Poza barierami natury architektonicznej należy wskazać, że stanowiska komputerowe nie były wyposażone w programy odczytu ekranu dla osób niewidomych lub słabowidzących, w bibliotece brakowało publikacji w formie audio (tzw. audiobooków), zaś wśród audycji emitowanych w radiowęźle nie poruszano zagadnień związanych z niepełnosprawnością.

Warto w tym miejscu przywołać opinię CPT, który trafnie zauważa, iż kluczowe znaczenie dla dobrego samopoczucia osadzonych ma odpowiedni program ich aktywności (praca, nauka, sport, itd.). Odnosi się to do wszystkich ośrodków pozbawienia wolności, zarówno do zakładów karnych, jak i aresztów śledczych (Fragment § 47 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3]).

Mając na uwadze powyższe przedstawiciele KMP zalecają zapewnienie osadzonym dostępu do książek w formie audio (audiobooków) oraz programu komputerowego do odczytu ekranu dla osób słabowidzących lub niesłyszących. Z uwagi na przeznaczenie jednostki, potrzebę uświadomienia osadzonym problemów i ograniczeń łączących się z niepełnosprawnością oraz kształtowania empatii w stosunku do tej grupy więźniów, warto też rozważyć włączenie problematyki niepełnosprawności do bloku programowego więziennego radiowęzła.

10. Zatrudnienie oraz nauczanie

Zgodnie z informacją udzieloną przedstawicielom Mechanizmu, w dniu wizytacji wśród osadzonych nie było zatrudnionych osób z niepełnosprawnością. Osoby niepełnosprawne wykazujące chęć w kierunku podjęcia pracy, mogą być jednak kierowane do prac, zgodnie z zaleceniami lekarza medycyny pracy.

Przyjęta w jednostce praktyka jest zgodna ze stanowiskiem przedstawicieli KMP, którzy każdorazowo zwracają uwagę na to, że osoby niepełnosprawne powinny mieć taki sam dostęp do pracy jak osoby sprawne, a jedyną ewentualną barierą w tym zakresie może być orzeczenie lekarskie niedopuszczające do pracy na konkretnym stanowisku, proponowanym przez jednostkę penitencjarną.

Zgodnie z informacją udzieloną wizytującym w 2014 r. Areszt Śledczy w Suwałkach przeprowadził dla osadzonych jeden kurs zawodowy pn. *Technolog robót wykończeniowych w budownictwie*. W kursie brało udział 8 skazanych. W 2015 r. zorganizowano dwa kursy zawodowe pn. *Zagospodarowanie terenów zielonych*. Ukończyło go w sumie 24 osadzonych. Wśród uczestników szkoleń kursowych nie było osób niepełnosprawnych.

11. Personel

Areszt Śledczy w Suwałkach nie spełniał standardów pracy penitencjarnej określonych w uzasadnieniu Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (dalej: instrukcja), w zakresie liczebności grup wychowawczych. Zgodnie z przywołanymi standardami na jednego wychowawcę powinno przypadać maksymalnie 40 skazanych lub 60 tymczasowo aresztowanych.

W dniu wizytacji areszt zatrudniał łącznie 16 wychowawców w tym 13 wychowawców liniowych posiadających grupy wychowawcze od 38 do 54 osadzonych, wychowawcę ds. postpenitencjarnych (grupa wychowawcza 609 osadzonych), starszego wychowawcę ds. k.o. oraz biblioteki (grupa wychowawcza 609 osadzonych) oraz wychowawcę ds. k.o. i sportu (grupa wychowawcza 609 osadzonych).

Wizytujący uzyskali również informację, że podjęto działania mające na celu pozyskanie dodatkowego wychowawcy do działu penitencjarnego bez konieczności pozyskania nowych etatów z OISW. Przedstawiciele KMP pozytywnie oceniają podjęte działania i rekomendują dalsze prace w kierunku zwiększenia obsady wychowawczej.

Warto w tym miejscu przywołać stanowisko CPT, który wskazał, że w przypadku niewystarczającej liczby personelu może okazać się niezbędna praca w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie zakładu karnego. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmocnić napięcie obecne w każdym zakładzie karnym (Fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001) 16]).

Należy też zaznaczyć, że podjęcie działań zmierzających do zapewnienia odpowiedniego standardu w zakresie liczby skazanych przypadających na jednego wychowawcę, było jednym z zaleceń wskazanych przez Najwyższą Izbę Kontroli w wystąpieniu pokontrolnym z dnia 29 listopada 2014 r.

W dziale penitencjarnym aresztu zatrudnionych jest 4 psychologów, będących funkcjonariuszami SW. Biorąc pod uwagę pojemność jednostki (705 miejsc), na jednego psychologa przypada 176 osadzonych. Wizytujący uzyskali informację, że psychologowie nie mają zapewnionej superwizji. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy, superwizja wydaje się niezbędna jako czynnik z jednej strony zabezpieczający psychologa, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność jego pracy.

Przedstawiciele Mechanizmu rekomendują zapewnienie zatrudnionym w jednostce psychologom regularnej superwizji.

Według przedstawionych wizytującym informacji, wszyscy funkcjonariusze działów: ochrony i penitencjarnego posiadają odpowiednie do pełnionych funkcji kwalifikacje i pogłębiają wiedzę w ramach dodatkowych kursów zawodowych.

W 2014 r. odbyły się szkolenia z zakresu m.in. profilaktyki i zarządzania stresem (uczestniczyły w nich łącznie 4 osoby: 2 z działu ochrony i 2 z działu penitencjarnego), umiejętności psychospołecznych (2 osoby z działu ochrony) i przeciwdziałania przemocy (5 osób z działu penitencjarnego). Z kolei w 2015 r. zrealizowano szkolenia z zakresu m.in. profilaktyki i redukcji stresu (uczestniczyły łącznie 3 osoby: 2 z działu ochrony i 1 z działu penitencjarnego), umiejętności psychospołecznych (2 osoby z działu ochrony), przeciwdziałania przemocy (2 osoby z działu penitencjarnego) i treningu zastępowania agresji (10 osób z działu penitencjarnego).

Mając na względzie przeznaczenie jednostki, przedstawiciele KMP zalecają objęcie funkcjonariuszy Służby Więziennej, zatrudnionych w areszcie, warsztatami z zakresu sposobu postępowania z osobami z niepełnosprawnością oraz pogłębiającymi ich w wiedzę z zakresu ograniczeń wynikających z dysfunkcji narządów ruchu, wzroku i słuchu. Z uwagi na specyfikę wykonywanych obowiązków służbowych zasadne wydaje się również zapewnienie personelowi pracującemu w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi warsztatów z zakresu przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu a także zwiększenie liczby przeszkolonych osób z zakresu umiejętności radzenia sobie ze stresem.

Warto przywołać w tym miejscu Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom [patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego (CPT/Inf 92/ 3) dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego], które wskazują, że *nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.*

12. Prawo do praktyk religijnych

Posługę kapłańską sprawował w jednostce kapelan rzymskokatolicki zatrudniony na 0,25 etatu. Msze święte odbywały się co tydzień w sobotę i niedzielę. Organizowane były również spotkania różańcowe połączone z pracami rękodzielniczymi. Areszt miał także podpisane porozumienia z Kościołem Rzymsko-Katolickim, Kościołem Ewangelicko – Augsburskim, Strażnicą – Towarzystwem Biblijnym i Traktatowym Zarejestrowanym Związkiem Wyznaniowym Świadków Jehowy w Polsce, Kościołem Zielonoświątkowym

i Polskim Autokefalicznym Kościołem Prawosławnym. Wszyscy przedstawiciele kościołów i wyznań mieli zapewniony wstęp na teren jednostki w celu realizacji posług religijnych. Udział osadzonych w ceremonii religijnej był dobrowolny. Przedstawiciele KMP nie odebrali sygnałów o utrudnianiu osadzonym z niepełnosprawnością dostępu do praktyk religijnych.

Kaplica zlokalizowana była w pawilonie A na poddaszu. Dostęp do niej dla osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim był utrudniony z uwagi na występujące w całym budynku schody oraz brak urządzeń ułatwiających dostanie się na jej teren (np. windy lub schodolaza). W tym miejscu przedstawiciele KMP proszą dyrektora aresztu o wyjaśnienie, w jaki sposób areszt zapewnia osadzonym z niepełnosprawnością ruchową dostęp do kaplicy.

13. Problemy ujawnione w trakcie wizytacji niezwiązane z kwestią niepełnosprawności osadzonych

Z rozmów indywidualnych z osadzonymi oraz obserwacji przedstawicieli Mechanizmu wynika, że funkcjonariusze działu ochrony zwracali się do więźniów po nazwisku lub *na ty*, bez zachowania formy grzecznościowej *pan*. Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2010 r. Nr 79, poz.523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania kary pozbawienia wolności z poszanowaniem godności ludzkiej wskazuje również art. 4 k.k.w. Przedstawiciele KMP zalecają przypomnienie wszystkim funkcjonariuszom Służby Więziennej i pracownikom cywilnym pracującym w wizytowanej jednostce o konieczności zwracania się do osadzonych zgodnie z przyjętymi normami, w tym z zachowaniem formy grzecznościowej *pan*.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Suwałkach:

1. dostosowanie jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością w zakresie wskazanym w punkcie 8 niniejszego raportu;

2. umieszczanie osób z niepełnosprawnością ruchową w celach dla nich przeznaczonych, a w przypadku braku ich dostępności - na parterze w pawilonach mieszkalnych B lub D;
3. dostosowanie ambulatorium i celi w izbie chorych do potrzeb osób z niepełnosprawnością, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 7 raportu;
4. dostosowanie toalet do potrzeb osób z niepełnosprawnością, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 6, 7 i 8 raportu;
5. zastosowanie w celach dla osób z niepełnosprawnością ruchową łóżek o regulowanej wysokości;
6. zadbanie aby wejścia do poszczególnych pomieszczeń były bez progów i miały szerokość min. 90 cm, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 6, 7 i 8 raportu;
7. dostosowanie minimum jednego stanowiska komputerowego do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących poprzez zapewnienie programu odczytu ekranu;
8. uzupełnienie na pulpitych stanowisk komputerowych przeznaczonych do korzystania przez osadzonych, skrótów stron internetowych BIP, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 5 raportu;
9. zagwarantowanie osadzonym niesłyszącym lub niedosłyszącym możliwości skorzystania z systemu wspomagania słuchu oraz zapewnienie dostępności tłumacza Polskiego Języka Migowego, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 5 raportu;
10. obniżenie na oddziałach mieszkalnych, gdzie znajdują się cele przeznaczone do osadzania osób z niepełnosprawnością ruchową, wysokości montażu telefonów oraz wyposażenie przynajmniej jednego aparatu na oddziale w klawisze umożliwiające korzystanie z nich przez osadzonych, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 5 raportu;
11. obniżenie tablic informacyjnych i skrzynek na korespondencję, tak by ich wysokość nie przekraczała 120 cm licząc od dolnej krawędzi, stosownie do uwag określonych w punkcie 6 raportu;
12. zmianę organizacji sali widzeń, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 6 raportu;
13. zadbanie aby wejścia do poszczególnych pomieszczeń były bez progów i miały szerokość min. 90 cm, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 6, 7 i 8 raportu;
14. zapewnienie osadzonym dostępu do książek w formie audio (audiobooków);
15. skonstruowanie schodów oraz stopni schodów;

16. rozważenie włączenia do bloku programowego więziennego radiowęzła tematyki niepełnosprawności;
17. wyodrębnienie w łaźniach stanowisk prysznicowych, gwarantujących intymność osobom kąpiącym się;
18. przypomnienie wszystkim funkcjonariuszom Służby Więziennej i pracownikom cywilnym pracującym w wizytowanej jednostce o konieczności zwracania się do osadzonych zgodnie z przyjętymi normami, w tym z zachowaniem formy grzecznościowej *pan*;
19. objęcie funkcjonariuszy Służby Więziennej szkoleniami w zakresie wskazanym w punkcie 11 raportu;
20. kontynuację działań w celu zwiększenia obsady wychowawczej;
21. zapewnienie psychologom regularnej superwizji;
22. zwiększenie wiedzy osadzonych w zakresie dostępności do wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu i Trybunału Konstytucyjnego;
23. wyjaśnienie w jaki sposób Areszt Śledczy w Suwałkach zapewnia osadzonym z niepełnosprawnością ruchową dostęp do kaplicy.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Białymstoku:

1. Przekazanie środków finansowych na realizację zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.